

עבודה מסכמת בקורס חברה בישראל (53106) – תנועת גוש אמונים

1. פתיחה

עבודה זו ננתח את תנועת גוש אמונים בהיבטים סוציולוגיים ואנתרופולוגיים לצורך למידה על הקונטקסט ההיסטורי שהביא להקמת תנועת גוש אמונים ועל מפת יחסי הכוחות והנרטיבים הקיימים בתוך החברה בישראל לאחר מלחמת יום הכיפורים שהתרחשה בשנת 1973. בתחילת העבודה נציג את תנועת גוש אמונים שהוקמה על רקע ניצחון מדינת ישראל במלחמת יום כיפור והחשש שעלה מפני החזרת שטחי ארץ ישראל שנכבשו במלחמת ששת הימים כחלק מהסכמי הפסקת האש שהתגבשו מול צבאות סוריה ומצרים. נציג את הנרטיב של הארגון שמתמקד בתנועה דתית ומשיחית שרואה את רעיון הישיבה בארץ ישראל כחלק מתהליך הגאולה. בנוסף, נציג את הרקע להקמתו כתגובת נגד לממשלה שדנה בהחזרת שטחי ארץ ישראל לאחר מלחמת יום כיפור. כמו כן, נבחן אם תנועת גוש אמונים נמצאת בדוח שיח עם ארגונים שונים. ממצאי החוקרים עולה כי תנועת גוש אמונים מאופיינת כתנועה שהינה מבוצרת בעמדותיה האידאולוגיות ללא שיח עם אידאולוגיות אחרות ששררו בקרב ארגונים אחרים כמו תנועת שלום עכשיו ומפלגות שחיקו אידאולוגיות חרדיות כמו תנועת המפד"ל שהביאה לאכזבה מהתנועה ולהקמתה של תנועת גוש אמונים. בפרק השני, נראה כי תנועת גוש אמונים מהווה יצירה חדשה במרחב הפוליטי, חברתי, תרבותי מפני האורתודוקסיות המסורתית שהבחינה בין קודש לחול. תנועת גוש אמונים ראתה את החול כחלק מתהליך הגאולה וחלק בלתי נפרד מהדתיות. התנועה ביקשה ליצור תנועה בלתי מתפשרת על ערכים דתיים ועל ערכי ארץ ישראל השלמה.

בפרק השלישי נבחן את מטרותיו של תנועת גוש אמונים המהווים יצירה חדשה במרחב הפוליטי – חברתי אולם עם זאת בתחילת דרכה היו סתירות בשיח ובמעשים שלה. בפרק הרביעי נבחן את השדה החברתי שבמסגרתו פועל הארגון. מקימי תנועת גוש אמונים היו אנשים אשכנזים בעלי השכלה ממעמד סוציאלקונומי בינוני עד גבוה. השדה החברתי של תנועת גוש אמונים לפי רוב החוקרים הינה תנועה דתית רדיקאלית ומשיחית שראתה בתהליך שיבת ישראל לארצו חלק מתהליך הגאולה העתידית כחלק מקירוב המשיח. התנועה פנתה בעיקר לציבור דתי לאומי שהזדהה עם רעיונותיו הרב קוק שראה את התממשות הקודש בתחומי החול. לצורך השגת מטרותיו של הארגון חברי התנועה ביצעו עלייה למאחזים והקמת יישובים חדשים כמו סבסטיה, אלון מורה וקשת בגולן. הקמתם של מאחזים נעשתה גם ללא הסכמת הממשלה. בפרק החמישי נבחן מהי שנת האפס שתנועת גוש אמונים קמה. בפרק זה רואים שתנועת גוש

אמונים כמה בעקבות כיבוש שטחי ישראל במלחמת ששת הימים והחשש מפני החזרתם בהסכמי הפסקות האש לאחר מלחמת יום כפור. בפרק שישי נציג ביקורת קצרה על העבודה.

2. הצגת ארגון גוש אמונים

לפי הוברמן (2008), תנועת גוש אמונים הוקמה ב-7 בפברואר בשנת 1974 מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים על ידי: משה לוינגר, חנן פורת, הרב חיים דרוקמן, בני קצובר ויואל בן נון. התנועה כמה מתוך מטרה פוליטית להשפיע על עמדת מפלגת המפד"ל לכיוון ערכי וציוני יותר. אחד ממטרותיה העיקריות של ארגון גוש אמונים היה ליישב יהודים בשטחי יהודה, שומרון וחבל עזה. הנרטיב של הארגון נבע בעיקר מתוך מניעים דתיים ומשחיים שגרסו כי יישוב כל חלקי ארץ ישראל ההיסטורית יחיש את ביאת המשיח ואת גאולת עם ישראל. נרטיב זה מודגש גם בכותרתו של מסמך הייסוד של התנועה בה נכתב "גוש אמונים, תנועה לחידוש ההגשמה הציונית" וכן נכתב כי מטרת הארגון "להביא לתנועת התעוררות גדולה בעם ישראל למען הגשמת החזון הציוני במלוא היקפו, תוך הכרה כי מקור החזון במורשת ישראל ובשורשי היהדות, ותכליתו הגאולה השלמה לעם ישראל ולעולם כולו". השם אמונים הוצע על ידי הרב חיים דרוקמן שהיה בצעירותו חברה בשבט אמונים בתנועת בני עקיבא שביטא את רוח האמונה, אמון ואמינות של תנועה עם אמירה ברורה לגבי עמדות של התיישבות בכל חלקי ארץ ישראל.

הרקע להקמת תנועת גוש אמונים נוצר כתוצאה מתוצאות מלחמת יום הכיפורים שהובילו למשא ומתן על הסכמי ההפרדה עם מצרים וסוריה. המשא ומתן עם סוריה הביא למאבק של גוש הימין נגד ויתורים ברמת הגולן. במרכז המאבק עמדו אנשי התנועה למען ארץ ישראל השלמה אשר לא הצליחו לרתום חלקים נוספים בחברה הישראלית ולכן המאבק החל לגווע. אנשי גוש אמונים הצטרפו למאבק והחיו את הרעיון של שמירה על חבלי ארץ ישראל ולהיאחז בקרקעות נוספים גם ללא אישורה של הממשלה.

אופן קבלת ההחלטות בתנועה לא אופיינו ביצירת שיח עם ארגונים דומים אלא במספר מצומצם של אנשים שהיוו את מנהיגות התנועה אשר היו כפופים לקבוצת רבנים שהתוו את דרכה של התנועה כמו הרב צבי יהודה הכהן קוק. לפי רענן (1980), תנועת גוש אמונים לא עודדה ליצירת שיח עם יריבים אלא ראתה בהם כסוטים, לא פוליטיים ולא אנושיים. חברי התנועה לא חתרו ליצירת שיח אלא להתבצרות בעמדת של עמדת ההשגחה העליונה ובהצגת האני מאמין שלהם.